

Porkkalan palautukseen johtaneet syyt

Välirauhansopimuksen 19.9.1944 määräysten perusteella Suomi luovutti Porkkalan alueen Neuvostoliitolle laivastotukikohdaksi 50 vuoden ajaksi. Vastaavasti Neuvostoliitto luopui oikeuksistaan Hangon tukikohtaan, joka oli määrätty vuokrattavaksi talvisodan päättäneessä rauhansopimuksessa vuonna 1940. Neuvostoliiton strategisena ajatuksena oli tuolloin jatkaa vanhaa keisarikunnan perinnettä, jonka mukaan pääsy meritse Pietariin piti estää Suomenlahden rannoille sijoitetuilla linnoituksilla.

Porkkalan järeät tykit muodostivat samalla pelotteen Suomen pääkaupunkia kohtaan, sillä niillä pystyttiin ampumaan Helsingin keskustaan. Neuvostoliitolle oli lisäksi taattu esteetön kulku Porkkalan tukikohtaan, joten sodan tai levottomuuksien sattuessa Suomen olisi tullut suojata sinne vieviä yhteyksiä.

Lähestyttäessä 1950-luvun puoliväliä edellä mainitut strategiset tai poliittiset perusteet eivät enää olleet Neuvostoliiton johdon mielestä täysin päteviä, kun vastapainona tukikohdasta luopumisella oli säästettävissä kustannuksia ja parannettavissa poliittista ilmapiiriä suhteissa suomalaisiin.

Nikita Hrushtshev kertoo muistelmissaan, kuinka hän keskusteli asiasta pääministeri Bulganinin ja marsalkka Zhukovin kanssa Geneven konferenssin aikana heinäkuussa 1955. Hrushtshevin mukaan Porkkalalla ei ollut enää merkitystä Neuvostoliiton turvallisuudelle, koska "meillä oli pitkä yhteinen raja, joten saatoimme helposti ja nopeasti päästä vaikuttamaan Helsinkiin tykistöllä ja jalkaväellä, puhumattakaan pommeistamme ja ohjuksistamme". Marsalkka Zhukov vakuutti Hrushtsheville, että "ei ollut ehdottomasti mitään strategisia syitä pitää joukkoja Suomessa".

Taustana Porkkalan luovutukselle oli vähitellen käynnistynyt Neuvostoliiton doktriinin muutos, jolloin ydinaseistus asetettiin selvästi tavanomaisen aseistuksen edelle. Myös merivoimia supistettiin ja ulkomaisista tukikohdista (Port Arthur Kiinassa ja Porkkala) voitiin luopua, koska ne olivat strategisesti ja poliittisesti koitumassa vain rasitukseksi. Neuvostoliiton johdon piirissä toisaalta myös epäiltiin vahvasti, oliko tukikohdasta luopuminen sittenkään järkevää, kun vaarana oli liiallinen esimerkkivaikutus liittolaissuhteisiin. Asevoimien johto vastusti luovuttamista periaatteellisista syistä, mutta toisaalta Hrushtshev osoitti jo tuolloin kykenevänsä ajamaan läpi marsalkoille epämieluisia päätöksiä. Saavutettavissa olevat poliittiset edut Suomessa ja maailmalla olivat lopulta painavammat. Tapahtumat seuraavana vuonna Puolassa ja Unkarissa kuitenkin osoittivat, että epäilyyn vaarallisesta esimerkkivaikutuksesta oli aihetta. Neuvostoliitto kiristi vuoden 1956 lopulla jälleen otettaan itäblokista, joten Porkkalan palautuksen pohdinta edellisenä vuonna osui siis suomalaisten kannalta hyvään aikaan.

KGB:n agenttina toiminut ministerineuvos Viktor Vladimirov väitti vuonna 1993 ilmestyneessä kirjassaan, että Porkkalan palautuksen ensisijainen tavoite oli myötävaikuttaa Urho Kekkosen valintaan presidentiksi. Tämä ei kuitenkaan kumoa Hrushtshevin ilmoittamaa kantaa tukikohdan strategisen merkityksen ja Suomen kontrolloimisen välinearvon heikkenemisestä verrattuna palautuksesta saatuihin etuihin.

Lähteinä mm: Tuomo Polvinen, J.K. Paasikivi. Valtiomiehen elämäntyö 5, 1948 - 1956 (2003), s. 230 - 233 ja Pekka Visuri, Puolustusvoimat kylmässä sodassa (1994), s. 126 - 127.

Ks. Khrushchev Remembers. The Last Testament (Boston 1974), s. 222 - 225. Vrt. Polvinen (2003), s. 230 - 231, jossa esitetään keskustelu muistelmien uudemman, venäjänkielisen version mukaisesti.

Dokumentit päätöksenteosta 29.7. - 11.8.1955 ks. NKP ja Suomi. Keskuskomitean salaisia dokumentteja 1955 - 1968 (toim. V.N. Tshernous ja Hannu Rautkallio, Tammi, Vaasa 1992), s. 14 - 24.

Viktor Vladimirov, Näin se oli... (Otava, Keuruu 1993), s. 54 - 56